

עליון

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732-865-7002

עלה תפילין

שיטת הגאון מווילנא ותלמידיו בהנחת תפילין דרבינו תם

ע"פ ספר יקר טוטפתא בענין תפילין דר"ת מהרב דוד קויפמאן שליט"א

וְקִשְׁרָתָם אֲתֵם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהִיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: (יא, יח)

לא נחשב כספק בענין הנחת תפילין של ר"ת, ידועים דברי הגר"א בביאורו על והוכרע כרש"י השו"ע (סימן לד סעיף א) שהביא דברי הרשב"א (מיוחסות סימן רלד) שהוכיח והכריע כרש"י, וכתב בסוף דבריו "וכן עיקר". ועד"ז כתוב

בכתר ראש (אות יג) וז"ל, שאל [הגר"ח מולוז'ין] מרבו הגר"א ז"ל, מו"ר אינו מניח תפילין דר"ת כדי שלא לבטל אף רגע מתפילין, ושל רש"י עיקר, ואני שבלאו הכי הנני מבטל כמה שעות מתפילין, מה בכך אם אניחם איזה שעות ביום ואצא ידי חובת תפילין לכל הדעות. והשיבו הגר"א, כשתרצה לצאת לכל הדיעות תצטרך להניח כ"ד זוגות, והיכן מצינו כ"ד חילוקי דעות בתפילין, אמר לו דוק ותשכח [ועיי"ש החשבון]. ואמר לו הגר"ח, שמצינו בזהר על תפילין דר"ת שהם של עולם הבא. השיבו הגר"א, דפשט הזהר אינו כן. והמהדר אחר עולם הבא יניחם, וכשמעו דברי אלוהים חיים מפי רבו ז"ל פסק מלהניחן.

הגר"ר שמעון עם הגר"ר חיים עוזר זכרון לברכה

תפילין דרש"י הם לעולם בתיקוני זוהר חדש (דף מו ע"ג הזה ודר"ת לעולם הבא במהדורה עם ביאור הגר"א) נאמר,

שיש בתפילין בחינת ימין ויש בחינת שמאל, וכל המחלוקת היא בימין ושמאל, אבל בעמודא דאמצעייתא לית תמן מחלוקת, בגין דאיהו עיקרא דגמרא, ע"כ. וכתב בביאור הגר"א שם, שרצה לומר שימינא הוא רש"י ושמאלא הוא דעת ר"ת, אבל בעמודא דאמצעייתא אין שם מחלוקת כי הוא מכריע לימין כידוע, והוא כדעת רש"י. ועיי"ש שביאר שזהו כל מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שבית הלל הם ימין ובית שמאי שמאל, אבל ההלכה נוטה לימין וכבית הלל. ועיי"ן עוד בביאורו לתיקוני זהר חדש (דף יד ע"א במהדורה עם ביאור הגר"א), שבעולם המעשה אין מקום להנחת תפילין דר"ת.

והגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו הלכות הגר"א ומנהגיו (סימן לג) ביאר כוונת הגר"א, שכמו שמשעה שנפסק כבית הלל הנוהג כבית שמאי לא עשה ולא

כלום (ברכות יא, א), אף שהלכה כמותם בעולם העליון שהם מסיטרא דדינא, הוא הדין בענייננו ההלכה היא כרש"י, ולכך אין מקום להחמיר בתפילין דר"ת אף שהם שייכים לעולם הבא.

מנהג תלמידי הגר"א רוב תלמידי הגר"א ובני הישיבות נהגו כשיטת הגר"א, ולא הניחו הגר"א תפילין דר"ת. אולם ידוע שהרבה מגדולי ליטא וראשי ישיבות הניחו גם של ר"ת, אבל הניחום בביתם בצנעא. וכן הקפידו לעשות תנאי שאחד מהם פסול, שחששו לבל תוסף, וכמבואר בשו"ע.

בעל 'קרן אורה', שהיה מגדולי ליטא, הגה בתורה בתפילין דר"ת עד חצי היום (הקדמת קרן אורה לזבחים). וכן באגרתו של הגאון רבי יצחק בלאזער זצ"ל בספר כוכבי אור (אגרת יא, עמוד רג-רד) משמע להדיא שהניח של ר"ת, ועיי"ש. ובספר 'תורה יבקשו מפיהו' כותב, שבערוב ימיו של הרה"ג ר' שמעון שקאפ זצ"ל הניח תפילין דר"ת, ונימוקו עמו שאינו רוצה שבעולם העליון ר"ת ישאל עליו מיהו אדם זה שהוא "קרקפתא דלא מנח ביה תפילין", ועיי"ש. וכן מובא מהקהלות יעקב (אורחות רבינו חלק א עמוד צה-ק), שכאשר הגיעו לידיו תפילין מהודרים דר"ת הניחם בביתו, ואמר, שהגם שאין כן דעת הגר"א, מכל מקום כדאי הוא ר"ת להניח תפילין שלו, כי בעולם האמת ישאלו למה לא הניח תפילין דר"ת, ועיי"ש. ובאגרות משה (אורח חיים ח"ד סימן ט) כתב שאביו נהג כן כל ימיו, וגם הוא עצמו כשנודמו לפניו תפילין מהודרים דר"ת הניחם, ועיי"ש בתשובתו להאדמו"ר מוהר"מ שניאורסאן מליובאוויטש ז"ל.

כידוע, גם החפץ חיים זצ"ל הניחם לעת זקנותו, ורבו הגרסאות והטעמים בדבר. ועיי"ן בספר 'התפילין' מר' צבי כהן שליט"א (חלק ב) שמביא נידון זה בהרחבה. ויש שאמרו שהניחם משום שראה בירושלמי על קדשים שנתגלה מחדש סדרן כר"ת, אך ירושלמי זה נמצא לבסוף כזיוף גמור, ומכל מקום החפץ חיים כבר לא פסק להניחם. ובספר מאיר עיני ישראל (חלק ב עמודים 421-419) הביא בשמו, שכשיבא לעולם העליון ישאלו ר"ת למה לא הניח תפילין. ועוד הביא שם מהרה"ג ר' נתנאל קווין ז"ל, שתלמידיו הבינו שהניחן משום שנוכח לדעת שעל פי קבלה יש להניח של ר"ת.

שמע עצמה שאר לשונות, עכת"ד.

ונתקשיתי בזה, מהא דפירש"ט בספרו דברי דוד עה"ת (פרשת ואתחנן ו, ט) וז"ל, טט בכתפי שתיים - אין הפשט שהתורה תדבר בלשון אפריקי ח"ו לומר כן, אלא טט הוא לשון הקודש אלא שאין אנו יודעים פירושו, ואמרינן שכמו שבלשון כתפי ואפריקי טט הוא שתיים ופת הוא שתיים, הכא נמי בלשון הקודש כן. וכן מצינו בהרבה מקומות שיש בלשון הקודש ובלשון לעז פירוש אחד, ע"כ.

continued on page 2

קול עלה

אם טוטפות היא לשון הקודש או לשון עם זר בגליון פרשת ואתחנן-נחמו, הובא בשם ספר עיון

תפלה, לפרש הפיוט לשבת נחמו: 'דין נשמע תורת שמע בכל לשון להתמלל הלא נודעה בארבעה אשר פרשו זקנינו', והדברים סתומים. מקריאת שמע עצמה מוכח דשמע נאמרת בכל לשון, שהרי מנין ד' פרשיות נלמד ממה שנאמר 'לטוטפות', ואמרו טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים, נמצא שנאמר בקריאת

הזמנים לעיר לייקוואד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א							
ערב שבת		יום השבת		ליל שבת		מוצאי שבת	
1:34	הדלקת נרות	7:29	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק)	8:52	שקיעת החמה	7:46	מנחה גדולה
4:24	איסור מלאכה (בשעה"ד)	7:44	סו"ז קרי"ש גר"א וגר"ז	9:36	ג' כוכבים קטנים	8:30	ט' שעות (להתחלת סעודה)
4:57	שקיעת החמה	7:47	סו"ז תפילה גר"א וגר"ז	10:44	ע"ב דקות	8:59	מנחה קטנה (לעישית מלאכה)
6:22	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	7:00-8:00	חצות היום (סעודת שחרית להב"ח)	12:59	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	9:15	פגל המנחה (גר"א - לתפילת מנחה)
6:47	צאת ג' כוכבים (לקר"ש לפני הסעודה)	8:28	פרקי אבות	פרק ד	מולד חודש אלול	8:16 am	פגל המנחה (מג"א לפי אופק - לחומרא)

וכן כתבו עוד הרבה אחרונים: ראה של"ה (כללי התלמוד כלל יד אות שפה. ומס' פסחים דרוש ג אות שמא), וספר באר מים חיים עה"ת (לרבינו חיים אחי המהר"ל, פר' ואתחנן), ופירוש צדה לדרך על פרש"י (פרשת בא יג, טז), [וכדבריהם מפורש גם בדרשות ר"י אבן שועיב (תלמיד הרשב"א, סו"פ נח ד"ה והודיענו) עיי"ש]. וא"כ איך נוכל לומר שנאמר בקריאת שמע עצמה שאר לשונות, הא לא נאמר אלא בלשון הקודש, ורק מביאין ראה משאר לשונות שזהו פירושו של תיבת 'לטוטפות' בלשה"ק.

שוב ראיתי בחיד"א (נחל קדומים פר' ואתחנן אות יד, ציינו לדבריו בהערות מכוון עלה זית) שמביא בשם מהר"ל מפראג שהגידו לו בחלום פירוש זה לפרש דברי הפייטן. ויעו"ש בחיד"א שאף הוא נתקשה בזה כנ"ל, וגם הוא הביא בשם 'המקובלים' שהתורה אינה מדברת בשאר לשונות, אלא אדרבה שאר הלשונות לקחו מלשון הקודש עיי"ש. ונדחק החיד"א שם לתרץ וז"ל, ובכל זאת יש מקום לפירוש מהר"ל מפראג, דממה שנקט הכא לשון זה הדעולם סוברים שהוא מכתפי ואפריקי וכו' למדנו דשמע בכל לשון, עכ"ל.

אמנם יש לציין שבעיקר מה שכתבו האחרונים, שהתורה אינה מדברת בלשון כתפי ואפריקי, רק שמאלו הלשונות מביאין ראה שכן הוא הלשון בלשון הקודש, נראה מבואר מדברי התוס' בזבחים (לז, בד"ה טט) דלא כזה, שהקשו שם בתוס' דלבעי תרי סרי בתי בתפילין, דהא שלש פעמים כתיב טוטפות בתורה, ובכל אחד דרשינן טט בכתפי שתיים ופת באפריקי שתיים. ותירצו התוס' (בתירוץ השני) וז"ל, וה"ר יהודה מקורב"ל מפרש, דחד טטפת לגופיה, ואינך תרתי אתו למנין בתיים בלשון כתפי ובלשון אפריקי, עכ"ל. וכן כתבו התוס' בסנהדרין (ד, ב), והיד רמ"ה (שם) ביתר ביאור עיי"ש. ופירש דבריהם בעל ברכת הזבח (זבחים שם) וז"ל, ור"ל דתרי ט"ט הוא ד' בלשון כתפי, ותרי פ"ת הוא ד' בלשון אפריקי, בכל לשון כפני עצמו רומז על ד' בתיים, עכ"ל. וכן פירש הצאנן קדשים שם.

ולפי מה שכתבו ה"ט ושאר אחרונים, דברי התוס' אינם מובנים לכאורה, שלדעתם מעולם לא דיברה התורה בלשון כתפי ובלשון אפריקי, רק דאותם הלשונות מגלים פירוש התיבה בלשון הקודש, וא"כ למה הוצרכה התורה למיכפל ליה ב' פעמים כדי ללמדנו מנין ד' בתיים. ומוכח מדברי התוס' שלמדו שאכן התורה כתבה בלשון כתפי ובלשון אפריקי. ובשיעורי רבנו יחיאל מיכל (מנחות לד, ב) ביאר שבזה גופא נחלקו ב' התירוצים בתוס' זבחים, עיי"ש.

ולפי המבואר בדברי הר"י מקורב"ל, יש לקיים דברי הפייטן כפי שהגידו בחלום למהר"ל וכמו שפירש בעיון תפלה בשם הגר"א בלי דוחק, שכיון שטוטפות נאמר בלשון כתפי ובלשון אפריקי, נמצא שאכן בקריאת שמע עצמה נאמר שאר לשונות, ומזה למדנו שיכול לקרות קר"ש בכל לשון.

בכבוד רב, וצ"ח רב, ר' אהרן אבן אבן

תגובת הרב הלל שמעון שימאנוויטש:

רבות נהניתי מדבריך האמורים בבקיות ובבהירות. לענ"ד נחלקו במחלוקת זו הגר"י אייבשיץ והגר"י עמדין זכר צדיקים לברכה. שבספר 'נפש יהונתן' מרבי יונתן אייבשיץ (שמות יג, טו) נקט כדבר פשוט שכל

הברכות צריכות להיות בלשון המקרא, ועל פי זה תמוה על נוסח הברכה של תפילין וז"ל, בתרגום אונקלוס "ולתפילין בין עינך" ע"כ, וקשה לי דלפי זה למה אנו מברכין "על מצות תפילין" שהוא לשון תרגום, יותר הו"ל לברך "על מצות טוטפת" וכו' וזה קושיא עצומה לכאורה, עכ"ל. ותירץ דאדרבה טוטפת לשון נכרי הוא ותפילין הוא לשון הקודש, עיי"ש. והוא כדברי האומרים שטוטפת היא באמת לשון עם זר.

אמנם מאידך גיסא הוכיח מאכן הגר"י עמדין זצ"ל (לוח ארש הקדמה) שהברכות נתקנו בלשון חכמים ולא בלשון המקרא וז"ל, וכן נראה למי שאינו סומא וכו' [שהברכות אינן בלשון המקרא]. והנה אנו מברכים 'להניח תפילין' שהוא לשון תרגום ובלשון הכתוב נקראין 'טוטפות'. גם המשקל [-תפילין] אינו על דרך דקדוק עברי, שלא תבוא נון' לסימן הרבים אם לא בדרך זר. ונוסח הברכה הוא בלשון הקודש כמבואר. ובספר היכתב והקבלה' (דברים ו, ח) כתב שצריכים להבין למה לא קבעו מסדרי הברכות את הברכה על מצוה זו בלישנא דקרא "על מצות טוטפות" ובחרו בלשון תפילין, עכ"ל ועיי"ש תירוץ. ונכפל הדברים בפירושו 'עיון תפילה' [לבעל הכתב והקבלה] על הסיודר. הרי לך שהגאונים הללו נקטו שטוטפות היא אכן לשון המקרא.

שיטת הגר"י בגדר צפייה לישועה
ודעת הגר"י בענין הנחת תפילין כל יום

לכבוד מערכת עלים והר"ר צבי פינקלשטיין שליט"א ראיתי בגליון פרשת דברים במאמר ציפי לישועה שכתב כבודו, בקטע המתחיל דידוע מה שכתב הרמב"ם שהאמונה בביאת המשיח היא אחד מן הי"ג עיקרים, והביא בשם הגר"י והחפץ חיים שלא די להאמין, אלא החיוב גם לחכות לביאתו 'בכל רגע', והוסיף לבאר מהגר"י שהחסרון לחכות לביאת משיח נובע מחסרון האמונה שיכול לבא בכל רגע, וזה גופא היו כפירה. (ומש"כ מהח"ח לבאר, לא ירדתי לעומק כוונתו כלל, שלא כתבת אלא דברי הח"ח שצריך לחכות ולא להתיאש, ולא הבאת תוספת ביאור בזה כלל). עכ"ת כפי הבנתי הדלה.

והנה אף שבאמת ביאור זה כתוב בספר פניני הגר"י ז"ל משמו, נראה ודאי שטעות סופר נפל שם וחסר איזה

קטע, שהרי תלה תניא בדלא תניא, שהרי הרמב"ם כתב להדי' (פ"א מלכים ה"א) מי שאינו מחכה לביאתו הוי כופר, ולא הזכיר את החיוב להאמין שיכול לבא בכל רגע, ואם הרמב"ם סובר חידוש זה שהוא הרבה יותר מחודש שגם זה נחשב לכפירה, היה הרמב"ם צריך להזכיר את זה.

ועוד יותר תמוה, הרי החיוב לחכות לביאת משיח נובע מקרא דחבקוק (ב, יג) כי עוד חזון למועד וגו' אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר, ופשטי' דקרא דקאי על גלות בבל שהי' לו קץ מסוימת לע' שנה, והחיובי שלא יאחר היינו מאותו הקץ הקבוע לו לבא (עי' בפרש"י, רד"ק, ספורנו, מצודות). ועי' במלבי"ם שכתב להדי' כן וז"ל, ויש מתמהמה ובלתי מתאחר אם נקבע הזמן לאלף שנה ובא בְּעֵתָהּ. עכ"ל. הרי לן להדי' שחיובי הכתוב אפי' כשאינו יכול לבא עכשיו, וזהו סתירה למ"ש מהגר"י דחיובי תלוי דוקא בזה שאין הקץ ידוע ויכול לבא בכל רגע, וצ"ע.

ואציע לפני כבודו הרהור דברים שהיו לי בזה ויואל נא בטובו להעמידני בקרן אורה. והוא שיש כאן ב' נקודות נפרדות לא שייכי אהדדי כלל. א: שמבואר ברמב"ם ה' מלכים שחלק מחובת אמונת ביאת המשיח הוא החיובי, ומקורו לכא' מקרא דחבקוק הנ"ל חכה לו כי בא יבא וגו', ולמד הרמב"ם שנאמר דרך ציווי, והוא נמי פשוט לשון הגמ' ציפית לישועה, שצריך לצפות ולא רק להאמין, ולשונות כאלו מצוים לרוב בדברי רבותינו הראשונים ז"ל. ועי' במהרש"א (כתובות קיא, א) שלא ירחקו את הקץ וז"ל, ועוד יש לפרש שלא יהי' בעיניהם הקץ רחוק, דהוה ל' כאילו מתיאשין מן הגאולה אלא יהי' בעיניהם זמן הגאולה קרובה כמו שכתוב כי קרובה ישועתי לבא וגו' וק"ל, עכ"ל. ומשמעותי' ודאי דלא איירי בהאמונה שיכול לבא אלא באופן הסתכלותו על מצבו והרגש לבו.

ב: שהמשיח יכול לבא בכל יום ובכל רגע, והוא מפורש בחי' רי"ז הלוי עה"ת פרשת בא ד"ה ומושב בני ישראל' ומבואר שם בדבריו שמקורו מדברי הגמ' שאמר אלי' הנביא לריב"ל היום אם בקולו תשמעו, שיכול לבא בכל יום וזהו זמנו הקצוב לנו, וא"כ מי שאינו מאמין שיכול לבא בכל רגע הרי מדחה אותו הקץ הנאמר, וכן כתב במב"ט בספרו בית אלקים (שער היסודות שער ג) שמהגמ' הנ"ל מבואר שצריך להאמין שיכול לבא בכל יום. עיי"ש.

וב' הנקודות חלוקות לגמרי לכא' ויתכן להיות מאמין בביאתו כל רגע, ולא לחכות עליו. וכן להיפוך יתכן לחכות, ולא ידע שיכול לבא עכשיו ממש. [וצריך להדגיש שודאי ב' הנקודות אמיתיים ואין שום אי-התאמה ביניהם רק דב' נקודות נינהו, ונכון מאד לערבם יחד כלשון דסידור שיחכה לו בכל יום שיבוא.] כך הצעת הדברים הנראה לי לע"ע והרחמן יצילנו משגיאות, ואשמח מאד לשמוע חו"ד בזה.

ומענין לענין באותו גליון, כשראיתי מ"ש ידידי הרב הלל שמעון שימאנוויטש שליט"א, חידושו של רבנו הגר"י זצ"ל בשיעור הנחת תפילין, שאינה מצוה יומית, הזכרתי אותן הימים לפני כעשרים שנה שישבנו בצוותא בפרודור מחוץ לחדר השיעורים אצל מזוזת הפתח לשמוע שיעורי ראש ישיבת בריסק שליט"א, וזכינו לשמוע שיעורי בסוגיות דסת"ם, ואמרו אז (כמדומני בשיעור עצמו) מ"ש כבודו

מהגרי"ז והוסיפו שכל ירושלים תמהו על חידוש הנפלא רק שאח"ז מצאו כדבריו מפורשים בקרן אורה, (והכוונה לכאן למ"ש מנחות לו. ד"ה תוד"ה וכשיגיע זמנו בסוד עיי"ש).

בכבוד ובהוקרה *בידן ר' אבינאל*

ביטול יצר הרע בימות המשיח

בקשר למאמרו של ידידי הרה"ג ר' צבי פינקלשטיין שליט"א (בגליון 'עלים' פרשת דברים). יש"כ גדול על המאמר הנפלא! כבר מילתי אמורה שהד"ת שלכם משמחים את ליבי ומאירים את עיני בכל שבוע מחדש! קראתי בעיון ובהנאה את דבריכם, במה שכתבתם מהרמב"ם אזיל לשיטתו דס"ל דלא יהיה ביטול יצה"ר לימות המשיח, באתי בזה להעיר ב' הערות:

א. לכאן יש להעיר ממש"כ הרמב"ם (פרק ט מהלכות תשובה הלכה ב): "ומפני זה נתאו כל ישראל נביאייהם וחכמייהם לימות המשיח... לפי שבאותן הימים תרבה הדעת והחכמה והאמת... ונאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם", עכ"ל. ולב האבן היינו כדאיאתא בגמ' (סוכה נב, א), שבעה שמות יש לו ליצר הרע וכו' יחזקאל קראו אבן שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם, הרי דס"ל להרמב"ם שביטול היצר הרע בימות המשיח! [ולפי מש"כ בלח"מ בפ"ח אין בכך סתירה למש"כ הרמב"ם דעולם כמנהגו נוהג, דהרמב"ם לא פסיק לגמרי כשמואל אלא רק בדברים שהם היפך מנהג העולם, כביטול החרבות והרמחים כדמוכח שם, וא"כ אפשר שאין ביטול יצה"ר בכלל זה שהוא ביטול רוחני בידי הקב"ה, ובפרט שכבר היה זה לעולמים בתחילת ימי בית שני שביטלו ליצה"ר דע"ז].

ועוד יש להעיר, שלהרמב"ם לא יתכן לכאורה להעמיד את ביטול היצה"ר לעולם הבא, שהרי עוה"ב לית ביה גוף וגויה כמ"ש הרמב"ם בפ"ח מהל' תשובה, ומאי שייך ביה יצה"ר שיצטרכו לבטלו, וע"כ דאיירי לימות המשיח.

מיהא דאכתי יקשה לשי' הרמב"ם מה יענה בזה שמואל עצמו דס"ל דאין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד, ומשמע בגמ' (שבת קנא, ב) דס"ל שלא יבטל יצר הרע לימות המשיח, וא"כ אימתי יהיה אותו ביטול שעליו נאמר 'הסירותי את לב האבן מבשרכם'. ונראה, דהנה בגמ' בשבת שם איתא "אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, ופליגא דשמואל, דאמר שמואל אין בין וכו' אלא שיעבוד מלכויות", ע"כ. ואפשר שיפרש הרמב"ם לא זכות ולא חובה כמ"ש רש"י שם, שיהיו כולם עשירים ולא יהיה דבר לזכות בו ולא חובה לאמץ לב ולקפוץ יד, ולא כמו שפי' הרמב"ן דהיינו ביטול יצה"ר, וא"כ אין הוכחה משם שלשמואל לא יבטל יצה"ר. ולהרמב"ם באמת גם יבטל יצה"ר אבל המקור לכך הוא אחר, וצ"ע בכל זה.]

סלימ אלהי אבינאל קרית ספר

עוד בענין אחכה לו

תודה רבה על העלון החשוב, ואני נהנה ממנו מאד. ברצוני להעיר ולהוסיף על דבריו הנעימים של הרב צבי פינקלשטיין בגליון פרשת דברים - תשעה באב בענין ציפיה לישועה.

הרב הנ"ל הביא בשם הגרי"ז דמה דמשמע מהרמב"ם שאם אינו מחכה לביאת המשיח הוא כופר זהו משום שמה שאינו מחכה הוא מפני חסרון אמונתו שיכול לבא בכל רגע, ודקעין זה ביאר החפץ חיים. והנה כמדומה שענין "חיכו" משמע לאינשי שהוא רגש של השתוקקות וכדומה, נוסף על האמונה, וא"כ קשה איך יש כפירה בחסרון חיכו, ולכאורה משום כך כתב הח"ח בקונטרס צפית לישועה דעל כרחק ר"ל שמתייאש ממנו.

והרמ"מ שולזינגר זצ"ל מסר בהרבה מספריו בשם

הגר"ר לייב גורביץ זצ"ל

הגרי"ז ד"חיכו" היינו להאמין שיכול לבוא בכל רגע, (ואז לכאורה מובן בפשיטות הקשר לכפירה), וכתב דזהו גופא כוונת הח"ח, שמתייאש שלא יבא כעת.

אבל יש שנקטו בכוונת הגרי"ז דגם לדידי חיכו הוא ענין של השתוקקות, כגון ר' ליב גורביץ ז"ל כפי שמוכח בפנינים משלחן גבוה (דברים ל, ג), (וכן משמע קצת משיעורי הגרמ"ד הלוי עה"ת במדבר טז, כח אות ה), וביאר ר' ליב שם דהוא כופר משום שמי שאינו מצפה ומחכה למשיח או שאינו מאמין שיכול לבא בכל רגע, או שאינו מאמין כמה הכרחית היא הגעתו.

עוד כתב שם הרב פינקלשטיין, ד"ל דמה שלא הביא הרמב"ם כל הטעמים של הרמב"ן הוא משום שמטרתו שם בהל' תשובה היתה בעיקר לברר ענין שכר מצוות, ויש להעיר שהרמב"ם כתב כע"ז גם בפ"ב מהל' מלכים ה"ד בדברו בענין משיח, (ושם ג"כ מפורש כמו שדייק הרב הנ"ל מהרמב"ן דאין עיקר הצפי" משום הטוב הגשמי, וע"י גם בדברי הרמב"ם בפיה"מ לסנהדרין פ"י לפני הי"ג יסודות).

ברכה והצלחה, *אליקים אבינאל*

צפייה לישועה היא מצוה גדולה ולא אמונה

ידידי הרה"ג ר' צבי פינקלשטיין שליט"א הזכיר בתוך דבריו את דעת הגרי"ז, שלא די להאמין בביאת המשיח אלא צריך גם לחכות לביאת המשיח. ויש להעיר, שהלא שלש עשרה היסודות שיד הרמב"ם בפירושו למשנה בפרק עשירי שלסנהדרין, הם יסודות באמונה ולא בעשיית המצוות. ואין יתכן לומר שמי שאינו מחכה, שהיא פעולת המחשבה, נחשב שאינו מאמין, שהיא אמונה בדעת. וראיתי שדידי הנ"ל השתמר מזה, והוסיף ביאור בשם הגרי"ז "שאם אינו מחכה לביאתו בכל רגע ממש היינו מפני חסרון אמונתו שיכול לבוא בכל רגע, וזה גופא הוא כפירה".

ואם כך היתה דעתו של הגרי"ז, מי יפקפק בזה. אבל רציתי להעיר שהחפץ חיים במאמרו "צפית לישועה" כפי הנראה כבר התקשה בהנ"ל, כיצד יתכן לומר שכפר ביסוד אמונה ע"י שאינו עושה מעשה של

'חיכו', ולכן הוסיף (שם פרק שני) שאינו מחכה היינו שימתייאש ממנו מאיזה סיבה שהיא. וז"ל, והנה כל מי שאינו מאמין כלל בביאת המשיח ידוע לכל שעונו גדול מנשוא, שחסר לו עיקר אחד מן השלשה עשר עיקרים. וכן מי שאינו מחכה לביאתו, דהיינו שמתייאש ממנו מאיזה סיבה שהיא - הוא חבירו של האיש הזה וכופר בתורה יחשב. דז"ל הרמב"ם פרק יא מהלכות מלכים וכו', וכל מי שאינו מאמין בו או שאינו מחכה לביאתו [ע"כ ר"ל שמתייאש ממנו מאיזה סיבה שהיא] לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו, עכ"ל. ונראה בכוונת הסבא קדישא, שרק אם מחליט בדעתו שלא יבוא, רק אז הוא אינו מאמין בביאתו.

ובאמת כן הדברים נוטים באגרת הרמב"ם, שמדובר במי שמחליט בדעתו שלא יבוא, והיינו שאינו מאמין עוד בביאתו. ולפי זה כוונת הרמב"ם להבהיר, שלא רק מי שאינו מאמין בביאת המשיח כלל, אלא גם מי שמאמין בו אבל מאמין שזה יהיה בעבר (כגון הנוצרים וכדומה), או שכבר נתאחר השעה כיון שלא הגיע הקץ שאחד ממחשבי קצין הבטיח עליו, לקח באמונה זו. אבל אין זה ענין למצות צפייה לישועה.

וז"ל באגרת תימן (מהדורת עלה זית עם עיונים וציונים 'אמונתך פני' מהרב מרדכי מאיר עבאדי שליט"א, עמוד קט), וכבר באר ה' על ידי נביאיו כי אנשים רבים יחשבו קצין למשיח ויזיבו ולא יתקיימו, והזהירו מלפקפק על ידי כך, ואמר, אל יטעם כזוב חשבונם [של מחשבי קצין], אלא כל מה שיוסיף להתמהמה הוסיפו בו תקוה, והוא אמרו 'ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר', עכ"ל.

לאחר כתבי את זה, הראה לי ידידי עוז הרה"ג ר' מלכיאל קרופניא שליט"א את דברי דודו הדגול, הגאון רבי ארון רייך שליט"א, שנדפסו בקובץ ישורון מספר לג ושם בא בדו"ד עם הגרמ"מ שולזינגר ז"ל, וגם הוא תמה כנ"ל, דאע"ג דיש חיוב של צפייה לישועה כמבואר במסכת שבת (לא, א) דשואלין ע"ז ביום הדין, אבל מניין ליתן על מי שאינו מחכה לביאתו חומר הדין של כופר בתורת מרע"ה וכו', וגם הוא הביא את דברי החפץ חיים הנ"ל, עיי"ש בכל דבריו הברורים.

הוא אבינאל

תגובת הרב צבי פינקלשטיין:

ישר כוחם וחילם של הכותבים החשובים, מקוצר הזמן וקוצר היריעה לא אוכל להשיב על כל הנקודות בגליון זה, אך אגיב על שתי הערות. מה שהעיר הרב אייזענמאן שליט"א שקצאתי יותר מדי בהבאת דברי החפץ חיים, ראה בתשובת ידידי הרב שימאנאוויטש שליט"א שביאר דברי הח"ח בטו"ט. ומה שהעיר הרב אליקים פליישמאן שליט"א על מה שכתבתי דאולי י"ל דמה שלא הביא הרמב"ם כל הטעמים של הרמב"ן הוא משום שמטרתו שם בהל' תשובה היתה בעיקר לברר ענין שכר מצוות, על זה העיר הרב פליישמאן שהרמב"ם כתב כע"ז גם בפ"ב מהל' מלכים ה"ד בדברו בענין משיח, ושם לא מיירי בענין שכר המצוות. על זה אודה ולא אבוש שאין היישוב נכון לאור דברי הרמב"ם בהל' מלכים, והדרא קושיין לדוכתה מדוע צמצם הרמב"ם ענין צפייה לביאת המשיח לזכיה לחיי עולם הבא, ולא הזכיר עצם השגת קירבת אלקים וגילוי כבודו יתברך בעולם. וצ"ע.

Tefillah B'Tzibbur

1. Ideally, it is best to plan a vacation at a place where there will be a shul and a minyan, as *tefillah* is more readily accepted in a shul and with a *tzibbur* (*Shulchan Aruch* 90:9).
2. If there is no minyan where the traveler is staying, he should at least try to daven at the same time as he davens with his regular minyan at home (*ibid.*).
3. If the only available minyan davens before sunrise, it is preferable to daven with the minyan at that time rather than davening *b'yechidus* later. However, if it is possible to daven at sunrise (*k'vasikin*), many Poskim say to daven then.
4. In a place where no local minyan is readily available, it should be ascertained if there is a minyan within driving distance of a *mil* (18-24 minutes). On the road, if there is a minyan on the way, one should travel up to an additional 72 or 90 minutes to get to the shul (S. A. 90:16).
5. It is not necessary to travel to a shul for Krias HaTorah (on Monday or Thursday), as that is not an obligation for an individual.
6. Even if there is no minyan available, it is still preferable to daven in a shul rather than in a house or a hotel room.
7. If there is a minyan on a plane but it will be hard to concentrate there, it is preferable to daven *b'yechidus*.

Zmanei Tefillah

8. Ideally, one should not travel before davening Shacharis, unless of course he is on the way to a shul (*Shulchan Aruch* 89:2). The same is true for Minchah and Maariv (*Mishnah Berurah* 89:19).
9. Someone who normally davens after Minchah Ketanah (as per S.A. 233:1) may daven Minchah Gedolah if he plans to be traveling.
10. If the only minyan in the area davens Minchah-Maariv before and after sunset, which he usually doesn't rely on, many Poskim say to daven with the minyan then, especially because he may forget to daven later. Others say that he should daven Shemoneh Esrai with the minyan and say Birchos Krias Shema later (after *tzais*).
11. If the minyan is davening Maariv at sunset and he didn't daven Minchah yet, he should daven Shemoneh Esrai of Minchah with their Maariv, as that is preferable to davening *b'yechidus*.
12. Someone who will be unable to daven Maariv before

chatzos should be sure to say Krias Shema earlier.

13. If an early morning flight is scheduled, it is better to daven before sunrise (after *mi'sheyakir*) at home/shul rather than later on at the airport or on the plane, as it will be harder to daven there (S.A. 89:8, *Mishnah Berurah* # 40).
14. Similarly, if it is possible to daven before boarding the plane, even if that is prior to sunrise, it is preferred rather than davening on the plane afterwards.
15. When flying eastbound, the traveler should hurry to daven sooner rather than later as the *zman* is calculated according to the time directly below him (*Igros Moshe* O.C. Volume 3 Siman 96).

Rav Aaron Kotler & the Kapishchnitzer Rebbe in Fleischmanns

Mekom Ha'Tefillah

16. If one must daven while on the road (at a rest stop, for example), he should daven in a secluded place so that he will not be disturbed. Additionally, he should try to daven in an enclosed area (indoors if possible) and not in an open area (S.A. 90:5).
17. If one cannot ascertain which direction is east, he should concentrate on Makom HaShechinah (S.A. 94:3). It is preferable to face another direction if facing east will compromise his *kavanah* (כן נ"ל פשוט).
18. A *brachah/Tefillas Haderech* may be said while driving if it is difficult to stop because this might cause a delay; but Krias Shema and certainly Shemoneh

Esrei, since they require a higher level of concentration, may never be said while driving.

19. One may daven in a "prayer-room" in an airport, hospital, etc. even though others pray there as well, provided that it is not designated for any specific religion and there is no display of *avodah zarah*.
20. A traveler may daven sitting down (on a plane or bus) if he can't concentrate while standing. For example, if he is concerned that at any time someone may interrupt him or ask him to sit down, then he should daven sitting down (*Igros Moshe* O.C. Volume 4 #20).
21. Even when davening sitting down, he should stand up for the *כריעות* in the first *brachah* and *Modim* (*Igros Moshe*, *ibid.*).
22. If he began davening on a plane standing up but must now sit down (due to turbulence, etc.) it isn't considered a *hefsek* because it is *litzorech hatefillah* (*Shoshanas Yisrael* 21:28).
23. One should not daven in a pool area if he isn't completely covered (*Mishnah Berurah* 91:1). However, if he already davened there, he has fulfilled his obligation.
24. When davening *b'yechidus* and not in a shul, *Tachanun* is said, but *nefilas apayim* is not done. It is preferable to be sitting while saying *Tachanun*.

